

TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMINDA ADALET VE SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARI ARASINDAKİ NEDENSELLİK İLİŞKİSİ

THE CAUSALITY RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL SECURITY EXPENDITURES AND EQUITY OF INCOME DISTRIBUTION IN TURKEY

Yrd.Doç.Dr.Gülsüm GÜRLER HAZMAN*

ÖZET

Bu çalışmada gelir dağılımında adalet ve sosyal güvenlik harcamaları arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmektedir. Ayrıca toplam kamu harcamalarının seviyesi de analizde dikkate alınmaktadır. Çalışmada 1980-2005 dönemi yıllık verileri kullanılarak Hata Düzeltme Modeli ile analiz yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, gelir dağılımından kamu harcaması büyüklüğüne doğru ve sosyal güvenlik harcamaları payından kamu harcaması büyüklüğüne doğru tek yönlü nedensellik olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle, gini katsayısı arttıkça gelir dağılımını iyileştirme politikalarının kamu harcamalarını etkileyebileceği ve sosyal güvenlik harcamalarındaki artışların da kamu harcamalarında artışı etkileyebileceği ifade edilebilir.

ABSTRACT

This article examined the causality relationship between the equity of income distribution and social security expenditures. Total public expenditure is also regarded. Empirical study was implied by using yearly data related to 1980-2005 with Vector Error Correction. According to empirical work results there is a one-way causality from income distribution to the size of public expenditure and from social security to the size of public expenditures. In this context, as the rise of gini coefficient, the size of public expenditure will increase by the fact that the improvement policies of income distribution and the rise of social security expenditures will effect the size of total public expenditures.

Gelir Dağılımı, Gini Katsayısı, Sosyal Güvenlik Harcamaları
Income Distribution, Gini Coefficient, Social Security Expenditures

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü

1. GİRİŞ

Devletin maliye politikası araçlarını kullanarak gelirin yeniden dağılımına müdahale etmesi maliye politikası amaçları içerisinde yer almaktadır. Bu açıdan devlet, vergi sistemi ve transferler aracılığıyla gelir dağılımını doğrudan etkileyerek ikincil gelir dağılımını gerçekleştirir. Ayrıca sosyal hizmetlere yönelik alt yapının geliştirilmesine ilişkin kamu harcamaları ve bunların finansmanı için toplanan kamu gelirleri aracılığıyla da gelir dağılımını yönlendirmektedir.

Türkiye’de gelir dağılımında adaletin ne düzeyde olduğunu araştırmaya yönelik yapılan çalışmalarda genellikle gini katsayısı rakamları dikkate alınmaktadır. Söz konusu katsayı 1963’te 0,55 iken, 1987’deki gelir dağılımı araştırmasında 0,43 olarak hesaplanmıştır. 2007 ve 2008 yılları için ise 0,41 olarak tespit edilmiştir. Sınırlı düzeyde de olsa bir iyileşmenin olduğu görülmektedir. Bu iyileşme, düşük gelirli lehine gelir vergisi oranlarının azaltılmasına, personel kanununda yapılan değişikliğe ve ücret artışlarına bağlanabilir. Devletin gelir dağılımında adaleti sağlamak için gerçekleştirdiği politikaların yeterli olup olmadığı ve adaleti sağlama konusundaki başarısı son derece önemlidir. Bunun yanında gelir dağılımı göstergelerinden birisi olan gini katsayısındaki değişmelerin de kamu harcamaları üzerindeki etkisi incelenmelidir.

Bu doğrultuda çalışmada, belli bir zaman dilimindeki (1980-2005) gini katsayısı değerleri ile sosyal güvenlik harcamaları/GSMH değerleri ele alınarak aralarındaki nedensellik ilişkisi incelenecektir. Bu incelemede ek bir değişken olarak toplam kamu harcamaları olarak ifade edilen faiz dışı kamu harcamaları/GSMH değerleri de dikkate alınacaktır. Toplam kamu harcamalarının büyüklüğünün analize dahil edilmesinin temel nedeni, kamu harcamaları seyrinin bu ilişkiyi ne yönde etkilediğini ya da etkilendiğini daha kolay görebilmektir. Çalışmada analiz yöntemi olarak Vektör Hata Düzeltme Modeli kullanılmış ve zaman serileri E-views 5.0 kullanılarak analiz edilmiştir.

2. TÜRKİYE’DE GELİR DAĞILIMI

Gelir dağılımında adaleti sağlama, devletin ekstra fiskal amaçları arasında yer almaktadır. Devlet elindeki araçları kullanarak gelir dağılımına müdahale etmekte ve adaleti sağlama yönünde hedefler üzerinde durmaktadır. Türkiye genelinde gelir dağılımının mevcut durumunu görmek için Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan gelir dağılımı araştırmaları ile gelir ve yaşam koşulları araştırmaları yapılmaktadır.

Tablo 1’de görüldüğü üzere en son yapılan araştırma sonuçlarına göre, % 20’lik grupta en yüksek gelire sahip olan gruptakilerin toplam gelirden aldığı pay %46,7 iken en düşük gelire sahip ilk gruptakilerin toplam gelirden aldığı pay %5,8’dir. Gelir dağılımı eşitsizlik ölçütlerinden birisi olan gini katsayısı değerlerine bakıldığında ise, 2008 yılında 0,41 olan değer 2007 yılında da hiçbir değişikliğe uğramamıştır. Kısaca 2007 ve 2008 yıllarında gelir dağılımında hiçbir değişiklik yaşanmamıştır.

Tablo 1: Türkiye'de %20'lik Grupların Gelirden Aldığı Pay

Hane Halkı Yüzdeleri	2004	2005	2007	2008
Birinci %20	6.0	6.1	5.8	5.8
İkinci %20	10.7	11.1	10.6	10.4
Üçüncü %20	15.2	15.8	15.2	15.2
Dördüncü %20	21.9	22.6	21.5	21.9
Beşinci %20	46.2	44.4	46.9	46.7

Kaynak: TÜİK

Gelir dağılımında adalet kavramı, milli gelirden üretim faaliyetine katılanların dengeli ve adil pay almaları (Aktan, ed. 2002:3) olarak tanımlanmaktadır. Türkiye gibi gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde gelir dağılımında adalet son derece önemli bir konu haline gelmiştir. Bunun çeşitli nedenleri mevcuttur. Her şeyden önce bu ülkelerin hızlı büyümeyi gerçekleştirmekteki başarısı son derece sınırlıdır (Sundrum, 1992:3). Çünkü beşeri sermaye iyi ve yeterli şekilde gelişmemekte, bu durumda endüstrileşme ve ekonomik büyüme yavaşlamaktadır (Pose ve Tselios, 2010:351). Söz konusu adaletsizlik, fiziki ve beşeri sermayeye yönelik yatırımları da olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye de gelişmekte olan ülkeler arasında yer aldığı için söz konusu özellikler Türkiye açısından da geçerli olmaktadır.

Bu nedenle özellikle gelişmekte olan ülkeler gelir dağılımında adaleti sağlamada önemli bir göstergesi olan ekonomik büyüme üzerinde önemle durmaktadır. Söz konusu ülkeler eğitim ve sağlık hizmetlerinde kaliteyi artırarak beşeri sermayenin bu durumdan olumlu etkilenmesini sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu sayede verimlilik artacak ve bu durum geliri artırarak yoksullukla mücadele lehine gelişmeler kaydedilebilecektir (Dao, 2008:294).

Kamu otoritelerinin gelirin dağılımında adaleti sağlamaya yönelik çeşitli araçları kullandıkları bilinmektedir. Bunlar arasında doğrudan gelir transferlerinin, vergi indirimlerinin ve tarımsal ihracata verilen desteklerin etkili araçlar oldukları yapılan araştırmalarla da saptanmıştır (Santos vd., 2009:601). Bu yüzden özellikle gelişmekte olan ülkeler gelir dağılımında adaleti sağlama hedefini, en önemli maliye politikası amacı olarak görmekte ve sosyal devlet anlayışının da etkisiyle vergiler ve harcamalar yoluyla gelirin dağılımını etkilemektedir.

3. GELİR DAĞILIMI VE DEVLETİN ROLÜ

Gelişmekte olan ülkelerde devletin başarısı ve etkinliği için yerel ve ulusal anlamda sosyal hayat standartlarının dolayısıyla gelir seviyelerinin artırılması gerekmektedir (Malul vd., 2009:832). Bu yüzden özellikle gelişmekte olan ülkelere vergileme yoluyla gelirin yüksek gelirli kesimden düşük gelirli kesimlere doğru yeniden dağılımı sağlanmaktadır. Kamu harcamaları yoluyla ise, özellikle eğitim ve sağlık gibi yarı kamusal nitelikteki hizmetlerden çoğunlukla düşük gelir seviyesindekilerin faydalanması amaçlanmaktadır (Campano ve Dominick, 2006:130-133).

Sosyal barış ve sosyal huzur için son derece önemli bir tehdit olan gelir dağılımındaki eşitsizliğin bir çok nedeni bulunmaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu yapısal oluşumlar (nüfus yapısı, işsizlik, kayıt dışı ekonomi, enflasyon vb.) ve düzenlenen politikalar (vergi, sosyal güvenlik, tarım, fiyat politikaları vb.) gelir dağılımında bozulmalara neden olabilmektedir. Bu bağlamda, devletin hangi gelir gruplarına yapılan harcamalara ağırlık verdiği oldukça büyük bir öneme sahiptir. Eğer kamu harcamalarından, gelir durumu daha kötü olan gruplar daha çok yararlanıyor ise, kamu harcamalarının gelir dağılımını iyileştirici etkisinden; göreceli olarak maddi durumları iyi olanlar yararlanıyor ise, kamu harcamalarının gelir dağılımını kötüleştirici etkisinden söz edilmektedir (Ersezer, 2006:261).

Gelir dağılımında adaletin kendiliğinden gerçekleşmesi mümkün olmamaktadır. Bu nedenle, devlet tarafından gelir dağılımına müdahale edilmesi "sosyal devlet" in bir gereği olarak kabul edilmektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki, devletin uyguladığı maliye ve iktisat politikaları da bazen gelir dağılımını negatif yönde etkileyebilmektedir. Örneğin kamu kesimindeki açıklar borçlanma gereğini arttırarak, kamu kesiminin piyasalardan borçlanmasına neden olmakta ve bu senetleri almayı tercih eden özel kesimin yatırımları azalmakta ve dolayısıyla istihdam artışının yavaşlamasına neden olmaktadır. Diğer taraftan reel faizlerin yükselmesiyle emek dışı gelirlerin payında artış gözlenmekte, dolayısıyla kamu borçlanma politikası ücretliler aleyhine sonuçlar doğurmaktadır. Vergi politikaları açısından bakıldığında ise, dolaylı vergilerin ağırlığının artması marjinal tüketim eğilimi yüksek düşük gelirli kesimler aleyhine sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Gelir dağılımında adalet kendiliğinden gerçekleşmediğinden devletin bu yönde politikalar uygulaması kaçınılmaz olacaktır. Bu durum kamu harcamalarındaki artışın gerçek nedenlerinden birisi olarak kabul edilmekte ve kamu kesimi büyüklüğü etkilenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin çoğu gelir dağılımında adaletsizliği azaltma konusunda yeterli olmadığından özellikle sivil toplum örgütlerinden destek alarak yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlamaya çalışmaktadır (Sarker ve Rahman, 2007:93).

Devletin uyguladığı sosyal politikalar ve gelirin yeniden dağılımını sağlamaya yönelik politikalar ile özellikle kırsal yoksulluğu önlemede etkili olacağı, yapılan ampirik çalışmalarla da desteklenmektedir (Dao, 2004:506). Devletin gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltması için özellikle kırsal bölgelerdeki kurumsal kalitenin artırılması üzerinde önemle durulmaktadır. Özellikle yoksul bölgeler için ulaşım altyapısının güçlendirilerek kırsal-kentsel nüfus arasındaki eşitsizliğin en aza indirilebileceği ifade edilmektedir (Yang ve Zhang, 2003:186). Görüldüğü üzere devlet sosyal yatırım niteliğinde somut uygulamalar yapabileceği gibi, sosyal politikalar güderek maliye politikasının gelir dağılımında adaleti sağlama amacına da hizmet edebilmektedir.

Bununla birlikte bu tür sosyal politikaların, yatırım ve ekonomik büyüme için önemli olan teşviklerin bütçe içerisindeki ağırlığının azalmasına neden olacağı ve gelir dağılımında adaletle yönelik politikaların ekonomik büyüme hızını yavaşlatacağı konusunda fikirler (Shaaf, 1998:35) olduğu gibi bunun tersi yönde de bulgular mevcuttur. Tridico (2010), yoksulluğu ve gelir dağılımında adaletsizliği azaltmaya yönelik sosyal hedeflerin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediğine dair bulgulara ulaşmıştır. Benzer sonuç ile Qureshi (2009),

insani gelişmeye yönelik devletin yaptığı kamu harcamalarının sadece insani kalkınma için değil aynı zamanda ekonomik büyüme için de olumlu katkılar sağlayacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla yapılan ampirik çalışmaların bir kısmında gelir dağılımında adaletsizlik ile sosyal refah devleti harcamaları arasında açık bir ilişki saptanamamaktadır (Caminada ve Goudswaard, 2001:411).

Kısacası kamu harcama politikalarının yoksulluğu azaltma perspektifi ile birlikte değerlendirilmesi gerektiği, mali program ve projelerin hazırlanmasında ve uygulanmasında yoksulluğu azaltma çabalarının desteklemesi gerektiği genel kabul görmektedir (Prasad, 1998:1078).

4. METODOLOJİ VE VERİ SETİ

Bu çalışma ile Türkiye’de sosyal güvenlik harcamaları ile gelir dağılımındaki adalet arasındaki ilişki tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaç için kullanılan seriler 1980-2005 dönemini kapsamaktadır. Dönem olarak 25 yıllık bir period kullanılmasının nedeni, Türkiye’de gini katsayısı hesaplamalarının sadece son yıllar için yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Dumlu ve Aydın (2008) tarafından “Ekonometrik Modellerle Gini Katsayısının Tahmini” başlıklı bir çalışmada söz konusu döneme ilişkin gini katsayısı verilerine ulaşılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler, gini katsayısı (GINI), sosyal güvenlik harcamaları/GSMH (SH) şeklindedir. Ayrıca kamu harcamalarının seyrinin bu ilişkiyi ne yönde etkilediğini ya da ne yönde etkilendiğini görebilmek için toplam kamu harcamalarının büyüklüğünü gösteren faiz dışı toplam kamu harcamaları/GSMH (KH) analize dahil edilmiştir. Sosyal güvenlik harcamalarının GSMH içindeki payı Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü’nden elde edilmiştir. Kamu harcamaları büyüklüğüne ilişkin veri ise, TÜİK ve DPT veri tabanlarından elde edilmiştir.

Seriler arasındaki nedensellik ilişkisinin test edilebilmesi için öncelikle serilerin durağanlık sınavının yapılması gerekmektedir. Ancak bir çok makroekonomik serinin durağan olmadığı görülmüştür. Serilerin durağan olamaması, sahte regresyon problemi ile karşı karşıya olmamıza neden olmaktadır (Granger and Newbold, 1974:111-120). Bununla birlikte durağan olmayan serilerin ortalaması ve varyansı zaman içinde değişmektedir. Durağan olmayan bir zaman serisini durağan kılmak için değişkenin farkının alınması gerekmektedir. Durağan hale getirilebilmesi için x defa farkının alınması gereken bir değişken; I(x) olarak ifade edilmektedir.

Durağanlığı sınavının bir yolu, birim kök sınavıdır. Bu durumun tespiti için modeldeki değişkenlere ait serilere, ekonometrik modellerde durağanlığın tespitinde çoğunlukla kullanılan ADF (Augmented Dickey Fuller) Birim Kök Testi uygulanmıştır (Gujarati, 1999: 718-719). Durağan olmayan zaman serilerinin düzey değerleriyle ele alınıp alınmayacağı anlamak için eşbütünleşme testinin yapılması gerekir. Ancak bu testin yapılabilmesi için ele alınan değişkenlerin aynı düzeyde farkı alındığında durağan hale gelmeleri yani bütünleşme derecelerinin aynı olması gerekmektedir.

Serilerin durağan olmadıkları anlaşıldığından farkları alınarak durağan hale getirilmiş ve koentegrasyon araştırılmıştır. Düzeyde durağan olmayan ancak aynı dereceden farkı alındığında durağan hale getirilen seriler arasında koentegrasyon (eşbütünleşme) olması durumunda Engle ve Granger tarafından 1987 yılında geliştirilen Hata Düzeltme Modeli kullanılmaktadır.

5. ANALİZ SONUÇLARI

Analizlerin yapılmasında Eviews 5.0 ekonometri paket programından yararlanılmıştır. Analizde, (GINI) ile gösterilen Gini katsayısı, (SH) ile gösterilen sosyal güvenlik harcamalarının GSMH içindeki payı ve (KH) ile gösterilen toplam kamu harcamalarının GSMH içindeki payı değişken olarak ele alınmaktadır. Çalışmada kullanılan serilerin logaritmaları alınmış ve LGINI: Gini katsayısı serisi, LSH: Sosyal Güvenlik Harcamaları/GSMH ve LKH: Toplam Kamu Harcamaları/GSMH şeklinde ifade edilmektedir.

Tablo 2: ADF Birim Kök Testi Sonuçları

DEĞİŞKENLER	ADF-t istatistiği	
	Trendsiz	Trendli
(Düzye) LGINI	-2,476 (0,015)*	-2,045 (0,549)
(Düzye) LSH	2,122 (0,989)	-1,433 (0,825)
(Düzye) LKH	-0,208 (0,601)	-3,331 (0,084)*
Δ LGINI	-4,225 (0,0002)**	-5,104 (0,0021)**
Δ LSH	-4025 (0,0003)**	-5,304 (0,001)**
Δ LKH	-6,487 (0,000)**	-6,375 (0,001)**

Δ işareti birinci dereceden farklarının alındığını gösteriyor.

() p değerlerini ifade etmektedir.

* işareti % 5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

** işareti %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Düzeyde yapılan ADF test sınavasında her üç seri için aynı düzeyde durağanlık sağlanmadığından, HO hipotezi (seri durağan değildir) kabul ediliyor. Birinci derece farkları alındığında aynı anda durağanlık sağlanmıştır dolayısıyla I(1) olarak kabul edilmektedir. Her üçü için de ADF test istatistik değerleri, %1, %5 ve %10 kritik değerden küçük olduğu için HO hipotezi reddedilmiş, durağanlık sağlanmıştır. ADF Birim kök testi sonucu, tüm değişkenlerin aynı düzeyde diğer bir ifadeyle I(1) düzeyinde entegre olduğunu göstermektedir. Durağan olmayan fakat aynı düzeyde farkları alınarak durağanlığı yakalayan serilerde Granger Nedensellik Testleri ile bulunan bulgular sahte olabilir. Bu nedenle farklı koentegrasyon teknikleri yardımıyla, seriler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı araştırılır.

I(1) olarak tespit edilen seriler için, VAR modeline uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için; LR (Likelihood), FPE (Final Prediction Error), AIC (Akaike Information Criterion), SC (Shwarz Information Criterion), HQ (Hannan-Quinn Information Criterion) kriterlerinden yararlanarak, en düşük bilgi kriterini sağlayan gecikme uzunluğu tespit edilmiştir.

Tablo 3: VAR Modeline Uygun Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Gecikme sayısı	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	NA	1,20e-05	-2,821018	-2,673761	-2,781951
1	98,79673*	1,83e-07	-7,010855	-6,421828	-6,854586
2	15,26049	1,65e-07*	-7,158531*	-6,127734*	-6,885060*

*En düşük bilgi kriterini sağlayan gecikme uzunluğunu göstermektedir.

Tablo 3'deki sonuçlar incelendiğinde FPE, AIC, SC ve HQ bilgi kriterlerinin 2 gecikmeyi işaret ettikleri görülmektedir. Bilgi kriterlerinin çoğunluğunun 2 gecikmeyi uygun görmesi nedeniyle, gecikme uzunluğu 2 olarak ele alınmıştır.

Durağan olmayan zaman serilerinin aynı düzeyde farkı alındığında durağan hale gelmeleri yani bütünleşme derecelerinin aynı olması gerekmektedir. Ekonometride eşbütünleşme ilişkisinin araştırıldığı testler arasında en çok kullanılan "Johansen Eşbütünleşme Testi"dir. Johansen eşbütünleşme testi, durağan olmayan serilerin farkları ile seviyelerini içeren VAR (Vector Auto Regression) tahminidir.

5.1. Eşbütünleşim Testi

Eşbütünleşme testinin ilk aşaması olarak, VAR modelinde değişkenlerin gecikmeli değerlerinin tespitinin yapılması gerekmektedir. VAR modeline uygun gecikme uzunluğu ise tablo 3'den de görüldüğü üzere 2'dir.

Tablo 4: Johansen Eşbütünleşim Testi Sonuçları

Sıfır Hipotezi	Maksimum öz değer istatistiği	%95 kritik değer	İz istatistiği	%95 kritik değer	Öz değer
$r=0$	35,944*	21,131	48,892*	29,797	0,804820
$r\leq 1$	11,730	14,264	12,948	15,494	0,413285
$r\leq 2$	1,217	3,841	1,217	3,841	0,053831

Hesaplanan test istatistikleri belli bir anlamlılık düzeyindeki %5 kritik değerden büyükse H_0 hipotezi reddedilir. (H_0 : eşbütünleşme yoktur). Maksimum özdeğer ve iz istatistiklerine göre, eşbütünleşme vardır ve vektör sayısı ise 1'tür.

5.2. Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM) ile Değişkenler Arasındaki Nedensellik İlişkisi

Eşbütünleşme durumunda nedensellik ilişkilerinin hata düzeltme modeli (Vector Error Correction Model, VECM) ile analiz edilmesi gerekmektedir. Engle ve Granger (1987) çalışmalarında değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olması halinde hata düzeltme mekanizmasının yazılabileceğini göstermişlerdir. Böylece uzun dönem dengesinde oluşacak bir sapmanın düzeltilebileceği ortaya atılmıştır. Regresyonda sapmaların düzeltilmesi, hata düzeltme terimi (ECT) ile sunulmaktadır. Dolayısıyla çalışmada kullanılan zaman serileri arasında incelenecek Granger nedensellik testi vektör hata düzeltme modeli (VECM)

temelli olacaktır. Bunun için Block Exogeneity Wald testi kullanılarak, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi VEC Granger anlamında test edilmiştir.

Tablo 5: Hata Düzeltme Modeline Dayalı WALD Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Bağımsız Değişken	F-ist., (p değeri)	θ_{it-1} (t-ist.)
Δ LGİNİ	Δ LKH	2,842	0,096(0,560)
	Δ LSH	1,665	
Δ LKH	Δ LGİNİ	14,266***	-5,370(-5,844)***
	Δ LSH	26,070***	
Δ LSH	Δ LGİNİ	0,185	0,083(0,020)
	Δ LKH	5,824	

*** %1 önem düzeyinde anlamlılığı gösterir

Hata düzeltme modeli test sonuçlarına göre, hata düzeltme katsayısı (θ_{it-1}) işareti bağımlı değişken olarak kamu harcamaları/GSMH alındığında negatiftir, diğer iki denklemden ise işareti pozitiftir. Uygulamada hata düzeltme katsayısının işaretinin negatif olması beklenir. Bu bakımdan işaretin pozitif olduğu denklem için VECM in uygun olmadığı belirtilebilir. Uzun dönemde denklemler arasında nedensellik ilişkisi t istatistiğine göre 0.01 seviyesinde sadece bağımlı değişken toplam kamu harcaması/GSMH iken anlamlı olmaktadır. Bu durumda uzun dönemde gini katsayısından toplam kamu harcamaları/GSMH'ya doğru ve sosyal güvenlik harcamaları/GSMH'dan kamu harcamaları/GSMH'ya doğru tek yönlü bir nedensellik tespit edilmiştir.

Tablo 6: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Bağımlı değişken	Nedenselliğin yönü
Δ LGİNİ	Δ LKH \rightarrow Δ LGİNİ
	Δ LSH \rightarrow Δ LGİNİ
Δ LKH	Δ LGİNİ \rightarrow Δ LKH
	Δ LSH \rightarrow Δ LKH
Δ LSH	Δ LGİNİ \rightarrow Δ LSH
	Δ LKH \rightarrow Δ LSH

Granger testi sonuçlarında ise, kısa dönemde Δ LGİNİ'den Δ LKH'ya doğru ve Δ LSH'dan Δ LKH'ya doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Çünkü p değerleri (0,0026 ve 0,000) sırasıyla %1 seviyesinde anlamlıdır. Bu durumda kısa dönemde Türkiye'deki gelir dağılımındaki adaleti göstermek için kullanılan gini katsayısındaki artışlar (0 ile 1 arasında değerler alan bu katsayı için değer 1'e yaklaştıkça adaletsizlik artar) toplam kamu harcama büyüklüğünün de artışına neden olabilir. Kamu harcamalarının artmasının birçok nedeni olmakla birlikte gelir dağılımında adaletsizliğin kamu harcamalarını artırdığı ifade edilebilir. Çünkü devlet gelir dağılımında adaleti sağlama yönünde politikalar uygulayarak kamu harcamalarının artmasına neden olabilir. Buradan hareketle gelir dağılımındaki adaletsizlik arttıkça kamu harcamalarının arttığı ifade edilebilir. Sosyal güvenlik harcamalarının GSMH içindeki payından kamu harcamaları büyüklüğüne doğru tespit edilen tek yönlü nedensellik ilişkisi çerçevesinde ise, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri gidermek için kullanılan

sosyal güvenlik harcamalarının kamu harcamalarını etkileyebileceği ifade edilebilir. Bu sonuç gelir dağılımında adaletsizlik arttıkça devletin gelir dağılımında adaleti sağlamak adına politikalar uygulayacağı ve bu politikaların etkisiyle de kamu harcamalarının artabileceği bulgusunu desteklemektedir.

6. SONUÇ

Bir ülkede sosyal barışın ve huzurun sağlanması ve devam ettirilmesi için asgari gelir düzeyinin belli bir seviyede olması ve gelir dağılımında adaletin sağlanması gereklidir. Bu açıdan hemen hemen tüm dünya ülkelerinde gelir dağılımı sorunun çözülmesi için öncelikle gelir dağılımı ölçüm yöntemleri üzerinde durulmakta ve gelir dağılımındaki sorunun temel kaynaklarının tespit edilerek gelir dağılımını iyileştirmeye yönelik önlemler alınmaktadır. Ülke içerisinde sosyal barışın sağlanması için gelirin adil dağılımı önemli bir unsurdur ancak gelir dağılımının kendiliğinden adil olarak gerçekleşmesi mümkün olmamaktadır. Bu açıdan sosyal refah devleti gereği devlet, gelir dağılımı politikaları uygulamaktadır. Çünkü etkin bir yeniden dağılım önlemlerinin olmadığı durumlarda gelir dağılımı yüksek gelirli gruplar lehine bozulmaktadır. Özellikle düşük gelirli grupların ortalama ve marjinal tüketim eğilimlerinin yüksek olması, tasarruf ve dolayısıyla servet birikiminin oluşmasını da engellemektedir.

Bu açıdan bölüşüm politikaları ve buna bağlı olarak oluşan gelir ve servet dağılımının düzenlenmesi, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Çünkü bölüşüm sürecine müdahale sadece ekonomik açıdan değil aynı zamanda sosyal ve politik açıdan da sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan sosyal refah devleti taraftarları vergi ve harcama politikaları ile bölüşüm sürecine müdahale edebileceğini böylece gelir dağılımında adaletle yönelik katkı sağlanacağını ifade etmektedirler.

Her ülkede gelirin dağılımı aynı seviyede ve özellikte olmadığı için farklı gelir dağılımı politikaları mevcuttur. Ülkeler arasındaki gelir dağılımındaki bu değişiklikler, küreselleşme ve/veya teknolojik değişme gibi yapısal etkilerden veya ülkenin makroekonomik yapısından kaynaklanmaktadır. Bunun yanında küresel krizler, teknolojik yenilikler gibi dünya ekonomisindeki değişiklikler de bu farklılaşmayı etkilemektedir. Her ülkede gelir dağılımı seviyeleri farklı olduğundan sosyal güvenlik sistemleri de farklılık arz etmektedir. Sosyal güvenlik sistemleri, gelir dağılımında adalet konusunda ipuçları sunmakla birlikte aynı zamanda gelişmişlik seviyesi hakkında da bilgi vermektedir. Çünkü gelişme seviyesiyle birlikte, milli gelir içinde sosyal güvenliğe ayrılan paylar artmaktadır. Türkiye’de GSYİH içinde, Sosyal Güvenlik harcamalarının payı diğer AB ülkeleri ile kıyaslandığında yıllar itibariyle artmasına rağmen bu artış çok yetersiz kalmaktadır. Dünyada sosyal güvenlik alanındaki gelişmeler incelendiğinde mevcut sistemlerin çoğunun mali kriz içinde olduğu, bu nedenle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hükümetlerin ve tarafların sosyal güvenlik sistemlerinin geleceği konusunda bir arayış içine girdikleri görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde nüfusun büyük bir kısmı hatta tamamına yakını sosyal sigorta kapsamında iken, gelişmekte olan ülkelerde sosyal sigortaların kapsadığı nüfus daha sınırlı kalmaktadır. Bu durum bir takım sosyal problemleri de beraberinde getirmektedir.

Sosyal güvenlik sistemleri yanında kişi başına gelir rakamları da gelir dağılımı konusunda fikirler vermektedir. Türkiye’de 2008 yılında 10 bin 376 dolar olan kişi başına gelir, 2009 yılı sonunda 8 bin 590 dolara gerilemiştir. Gelir bölüşümünün giderek daha eşitsiz bir özellik göstermesi nedeniyle, hazırlanan kalkınma planlarında gelirin dengesiz dağılımının önlenmesi hususuna yer verilerek, gerek 1961 gerek 1982 Anayasaları ile “sosyal adalet” ve “sosyal devlet” ilkeleri benimsenmiş, adil bir gelir dağılımının sağlanması yönünde düzenlenecek politikalar için temel bir çerçeve oluşturularak devlete bu politikaları düzenleme görevi yüklenmiştir. Ancak özellikle 1980 sonrasında bu konuda çeşitli politikalar uygulanmış olmasına rağmen tatmin edici gelişmeler gözlenmemiştir.

Gelir dağılımını düzenleme politikalarının gelir dağılımı üzerinde yarattığı etkinin belirlenmesi, bu politikaların başarısının değerlendirilmesi açısından son derece önemlidir. Bu açıdan çalışmada gelir dağılımında eşitsizlik ölçütü olarak kullanılan gini katsayısı ile sosyal güvenlik harcamaları arasındaki nedensellik ilişkisi sorgulanmıştır. Bu sorgulamaya toplam kamu harcamalarının GSMH içindeki payı da dahil edilerek gini katsayısındaki değişmelerin ve sosyal güvenlik harcamalarının, kamu harcamalarını ne yönde etkileyeceği ya da kamu harcamalarının ne yönde etkileneyeceği üzerinde durulmaktadır. Araştırma sonucunda gini katsayısından kamu harcamaları büyüklüğüne doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Bu sonuca göre, gelir dağılımındaki adaletsizlik arttıkça (gini katsayısı arttıkça), kamu harcamalarının da artacağı ifade edilebilir. Çünkü gelir dağılımında adaletin sağlanması kamu harcamalarının gerçek artış nedenleri arasında yer almaktadır ve devletin gelir dağılımında adaleti sağlamaya yönelik politikalarının etkisiyle, kamu harcamaları büyüklüğünde artış söz konusu olabilmektedir. Devlet gelir dağılımında adaleti sağlamaya yönelik olarak vergi ve harcama politikalarını kullanarak maliye politikasının amacını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu amaç doğrultusunda da gini katsayısındaki artışların kamu harcamaları büyüklüğünü artış yönünde etkileyebilmektedir.

Gini katsayısından kamu harcamaları büyüklüğüne doğru tespit edilen tek yönlü nedensellik ilişkisinin yanında, sosyal güvenlik harcamaları/GSMH değişkeninden kamu harcamaları büyüklüğüne doğru da tek yönlü nedensellik tespit edilmiştir. Analiz sonucuna göre sosyal güvenlik harcamalarının artması kamu harcamalarını arttıracak, dolayısıyla kamu harcamalarının gerçek artış nedenlerinden birisi olan sosyal nedenler gerçekleşmiş olacaktır. Sonuçlar birleştirildiğinde ise, hem gini katsayısındaki artışların hem de sosyal güvenlik harcamasındaki artışların kamu harcamalarının artmasında etkili olduğu ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

1. AKTAN, Coşkun Can (Ed) (2002), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Kavramlar Sözlüğü*, Hak İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.
2. CAMINADA, Koen ve Kees Goudswaard (2001), “International Trends in Income Inequality and Social Policy”, *International Tax and Public Finance*, 8, s. 395–415.

3. CAMPANO, Fred ve Salvatore Dominick (2006), *Income Distribution*, Oxford University, USA.
4. DAO, Minh Quang (2004), "Rural Poverty in Developing Countries: An Empirical Analysis", *International Journal of Social Economics*, Vol.31, No.6, s.500-508.
5. DAO, Minh Quang (2008), "Human Capital, Poverty, and Income Distribution in Developing Countries", *Journal of Economic Studies*, Vol. 35 No. 4, s. 294-303.
6. DURLU, Ufuk ve Özlem Aydın (2008), "Ekonometrik Modellerle Türkiye için 2006 Yılı Gini Katsayısı Tahmini", *Ege Akademik Bakış*, 8(1), 373-393.
7. ENGLE, R. F. ve C. W. J. Granger (1987), "Co-integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing", *Econometrica*, 55, 251-276.
8. ERSEZER, Devrim (2006), "Gelir Dağılımı Politikası ve Araçları", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), s. 255-268.
9. GRANGER, C.W.J. (1969), 'Investigating Causal Relations By Econometric Models and Cross- Spectral Methods', *Econometrica*, (37).
10. GRANGER, C.W.J. ve P. Newbold (1974), "Spurious regressions in econometrics", *Journal of Econometrics*, 2, s. 111-120.
11. GUJARATI, Damodar N. (Çev: Ü. Şenesen ve G .G. Şenesen) (1999), *Temel Ekonometri*, Literatür Yayıncılık.
12. MALUL, Miki, Yossi Hadad ve Avner Ben-Yair (2009), "Measuring and Ranking of Economic, Environmental and Social Efficiency of Countries", *International Journal of Social Economics*, Vol.36, No.8, s. 832-843.
13. POSE, Andrés Rodríguez ve Vassilis Tselios (2010), "Inequalities in Income and Education and Regional Economic Growth in Western Europe", *The Annals of Regional Science*, Vol.44, No.2, s. 349-375.
14. PRASAD, Biman C. (1998), "The Woes of Economic Reform: Poverty and Income Inequality in Fiji", *International Journal of Social Economics*, Vol.25, No.6/7/8, s. 1073-1094.
15. QURESHI, Muhammad Azeem (2009), "Human Development, Public Expenditure and Economic Growth: A System Dynamics Approach", *International Journal of Social Economics*, Vol.36, No.1/2, s. 93-104.
16. SANTOS, Vladimir F., Wilson da Cruz Vieira ve Bricio dos Santos Reis, (2009), "Effects of Alternative Policies on Income Redistribution: Evidence from Brazil", *Development Policy Review*, Vol.27, No.5, s. 601-616.
17. SARKER, Abu Elias ve Mohammad Habibur Rahman (2007), "The Emerging Perspective of Governance and Poverty Alleviation: A Case of Bangladesh", *Public Organization Review*, 7, s. 93-112.

18. SHAAF, Mohamad (1998), "Income Distribution and the Economy: Evidence from the Vector Autoregression Model", *International Advances in Economic Research*, Vo.4, No.1, s. 34-47.
19. SUNDRUM, R. M. (1992), *Income Distribution in Less Developed Countries*, Routledge, London, Newyork.
20. TRIDICO, Pasquale (2010), "Growth, Inequality and Poverty in Emerging and Transition Economies", *Transition Studies Review*, Vol.16, No. 4, s. 979-1001.
21. YANG, Xiaokai ve Dingsheng Zhang (2003), "Economic Development, International Trade and Income Distribution", *Journal of Economics*, Vol.78, No.2, s. 163-190.